

МИХАЈЛО ФЕЈСА

ПЛАН РАДА У НАРЕДНОМ ПЕРИОДУ

У складу са чланом 152 Статута Универзитета у Новом Саду и чланом 3 Правилника о додељивању звања професор емеритус проф. др Михајло Фејса планира да изводи све облике наставе на академским студијама другог и трећег степена да буде ментор и члан комисија у поступку израде и одбране мастерских радова и докторских дисертација, да буде члан комисије за припремање предлога за избор наставника и да учествује у научноистраживачком раду.

Михајло Фејса планира даљи рад на неколико вишегодишњих, међународних научноистраживачких пројеката, који су омогућени стицањем ИСО-кода РСК, тј. регистрањем русинског језика у светском регистру језика 20. јануара 2022. године, што је учињено захваљујући управо експертизи професора Фејсе (в. https://en.wikipedia.org/wiki/Pannonian_Rusyn). Војвођански русински језик је добио трословни код *RSK* (*РСК* < срп. *Русински*, русин. *Руски*) и у регистру на енглеском језику води се под називом *Ruthenian*. Трословни код је веома значајан, јер омогућава приступ етнолошким изворима, лингвистичким часописима, важним архивима у свету, а користи се и у каталожном систему библиотека у свету чиме омогућава посебну каталогизацију књига на русинском језику. На основу трословног кода остварује се могућност за унос русинског језика у компјутере, што значи да приликом инсталирања Виндоуса или Линукса може бити изабран и русински језик као опција (од времена када је лансиран Мајкрософтов Виндоус 8 па надаље даје се потпуна језичка подршка у ISO 639-3 онако како се кодови нових језика одобравају). На познатој светској интернет-енциклопедији *Википедија* било који светски језик може се поставити само ако има поменути трословни идентификатор. Пошто је до тог историјског тренутка бачко-сремски русински језик третиран разноврсно (углавном као дијалекат руског, дијалекат украјинског или дијалекат словачког језика), он је, у складу са тим третирањима, добијао и нумерички израз према актуелном библиотечком шифарнику (811.161.1, 811.161.2, 811.162.4 или само 811.16 што је општи број за словенске језике). Стицањем ИСО-кода створени су услови да се русинском језику додели и бројчани код који би редовно био уношен у ЦИП, према ком би библиотекари у земљи и иностранству класификовали књиге на бачко-сремском русинском језику. Почетком године послат је захтев Конгресној библиотеци у Вашингтону да се код за русински језик уврсти и у стандардну кодну табелу ИСО 639-2, која се користи у библиотечким системима. Русинске књиге ће имати своје посебно место и неће бити размештане у складу са пређашњим додељивањем дијалектског статуса русинском језику.

Уз то, 2025. године планира се објављивање и капиталног *Русинско-енглеског језика*. У настојању да обезбеди све предуслове за машинско превођење, поред рада на *Енглеско-русинском речнику*, у сарадњи са Научним одбором Матице русинске и са Институтом за вештачку интелигенцију, Фејса је већ формирао и гро интердисциплинарног тима за прављење неопходних алгоритама. Када се оствари овај

циљ, најновија знања из свих научних и стручних области, која ће бити публикована на енглеском језику, биће доступна свакој корисници / сваком кориснику русинског језика. Русинско белетристичко преводилаштво, тј. превођење белетристичких дела биће знатно унапређено. Генерално гледано, остварењем компјутерског превођења на релацијама енглеско–русински, русинско–енглески, српско–русински и русинско–српски биће створени услови за ревитализацију русинског језика, односно за унапређење употребе русинског језика у свим сферама функционисања русинског језика, које је својевремено издвојио проф. др Александар Д. Дуличенко (у уметничкој литератури, администрацији, науци, властитим културним институцијама и организацијама, цркви, позоришним друштвима, радију, телевизији, топографским натписима и другим натписима, личној преписци).

Михајло Фејса је започео и рад на првој *Енциклопедији Русинки/Русина у Србији и Хрватској*, који је олакшан добијањем ИСО-кода. Дана 20. септембра 2024. је «инкубатор» Википедије напуњен са преко 400 одредница, од којих ће већи део чинити и одреднице прве енциклопедије русинске националне мањине у Србији. Од тог датума Отворена енциклопедија је отворена за све припаднице/припаднике русинске националне мањине за унос нових одредница на глобалном нивоу. Фејса је са Научним одбором Матице русинске направио и критеријуме за избор оних одредница које ће да буду употребљене на само за *Википедију на русинском језику* него и за *Енциклопедију Русинки/Русина у Србији и Хрватској*. Да се пројекат прве енциклопедије што пре оствари, започето је и неколико вишегодишњих пројеката као нпр. *Значајне Русинке / Значајни Русини очима савременика, Конфесионалне школе на русинском језику и Синхронија и дијахронија русинског језика*. Реално је очекивати да русинска национална заједница у Србији добије своју енциклопедију кроз пет-шест година.

Добијање ИСО-кода омогућава и добијање огромног простора на интернету за различите друге намене. Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност је три године за редом подржавао једногодишње пројекте Одсека за русинистику, којима је руководио проф. др Михајло Фејса (*Русинистичка истраживања као одговор на потраживања дигиталне ере* 2021. године; *Истраживање, опис и анализа акредитоване литературе Одсека за русинистику и њена дигитализација* 2022. године; *Истраживање и развој функционалних сфера русинског језика омогућен добијањем ИСО-кода RSK* 2023. године) у оквиру којих се издвајају и следећа два опсежна потпројекта: 1. дигитализација литературе (лингвистичке, књижевне, историографске, фолклористичне) која је инкорпорирана у студијски програм Русинистика; 2. увођење концепта интеркултуралности на свим нивоима образовања на русинском језику, чија је прва фаза објављивање монографије *Интеркултурална димензија у образовној вертикали на русинском језику* са мрр Славицом Чељовски и мрр Доротеом Будински. Потпројекти су усмерени на омогућавање припадницима русинске националне заједнице да се у значајнијој мери уклопе у живот у савременом друштву, односно у дигиталној ери. Пошто у *Националну стратегију Русина* Националног савета русинске националне мањине (која је важила до 2020) није унета ни дигитализација ни концепт интеркултуралности, руководиоца тих потпројеката, планира да пропусти Старе

националне стратегије Русина доради у Новој националној стратегији Русина. Направљени су и први конкретни кораци: 1. излагања на међународним научно-стручним конференцијама Педагошког завода Војводине ИнтерКулт 2015, 2020, 2021, 2022 и 2023 од којих су нека и објављена у научним зборницима (Фејса 2016, 2021, 2022, 2023); 2. организовање серије округлих столова. Дигитализација у првом поменутом потпројекту подразумева претварање у дигитални облик комплетне литературе потребне за реализацију акредитованог наставног програма Русинистика – на основним академским студијама, на мастерским академским студијама и на докторским академским студијама у оквиру програма Језик и књижевност. Дигитализација је у неким случајевима не само потребна већ и неопходна. То се посебно односи на значајан део старог рукописног материјала који се налази у приватним збиркама и није доступан ширем кругу истраживача. Дигитализовањем савремене и историјске литературе, уз помоћ ресурса Филозофског факултета, а у сарадњи са Завода за културу војвођанских Русина, Михајло Фејса планира да дигитализује русинску писану баштину у трећој деценији 21. века.

Михајло Фејса је пре пет година рецензирао курикулум и силабус Института за русински језик и културу Прешовског универзитета у Словачкој, а ове године је рецензирао осавремењени курикулум за наставу русинског језика у основној школи и нови курикулум за наставу русинског језика у средњој школи за Министарство образовања Републике Хрватске. Циљ је да се, након увођења русинског језика на средњошколски ниво у Хрватској, русински језик уведе и на Свеучилиште у Осијеку на коме би радили професорке/професори русинског језика, које/који су дипломирали/дипломирали на Одсеку за русинистику Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду.

И поред тога што је од 1. октобра 2024. године у пензији, Михајло Фејса је и даље ангажован на Филозофском факултету, на пројекту *Синхронија и дијахронија у русинистици – језик, књижевност, историја и култура*, који финансира Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност, са нула истраживач месеци тј. без финансирања (на основу члана 12 Правилника о критеријумима за финансирање научноистраживачких пројеката националних мањина – националних заједница у Аутономној покрајини Војводини). У оквиру овог пројекта професор Фејса планира да објави капиталну монографију у којој би сагледао синхронију и дијахронију русинског језика. Док је синхронија русинског језика у неколико наврата, у периоду од 1923. године, сагледавана (од стране о. др Хавријила Костелњика, Миколе М. Кочиша, проф. др Јулијана Рамача и проф. др Михајла Фејсе), од дијахроније русинског језика је обрађена само фонетика (проф. др Јулијан Рамач), а морфологији, синтакси и семантици русинског језика на дијахроном нивоу није посвећивана пажња. Објављивањем *Правописног речника русинског језика* (2017), *Правописа русинског језика* (2019), *Речника компјутерске терминологије* (2020) и *Правописа русинског језика са правописним речником* (2021) Михајло Фејса је размотрио актуелне правописне проблеме у русинском језику, који су се нагомилали после 50-годишње употребе првог *Правописа русинског језика* (1971) Миколе М. Кочиша, а сада предстоји нормирање савремене опште терминологије. Да би то било остварено, професор Фејса планира да организује серију језичких радионица које би

биле посвећене углавном родној сензитивности у русинском језику, верској терминологији и бројним неологизмима (одн. русинским еквивалентима нпр. за *играоница*, *игралиште*, *рођендаоница* и др.).